

ОСОБЛИВОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ВИЯВУ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

PECULIARITIES OF INTERCULTURAL ENGLISH COMMUNICATION AS A MANIFESTATION OF LANGUAGE COMPETENCE

Рибіна Н.В.,

orcid.org/0000-0001-6260-9039

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету*

Кошіль Н.Є.,

orcid.org/0000-0003-2539-3122

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету*

Гирила О.С.,

orcid.org/0000-0002-6645-4959

*викладач кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету*

Стаття присвячена вивченню особливостей міжкультурної комунікації англійською мовою як ознаки прояву мовної компетентності сучасної людини. Автори відзначили, що процес міжкультурної комунікації є власне окремою формою діяльності, котра передбачає знання іноземних мов, матеріальної і духовної культури іншого народу, релігії, моральних цінностей світоглядних уявлень, та загалом визначає модель поведінки комунікативних партнерів.

У роботі було визначено, що англійська мова є основною мовою-посередником для спілкування представників різних мовних спільнот, а отже, мовою міжкультурної комунікації. Взаємодія членів соціуму в процесі міжкультурної комунікації передбачає не тільки інформаційний обмін в різних її сферах, а й міжособистісне спілкування, характер якого визначається комунікативними інтенціями партнерів і стратегіями їх досягнення, детермінованими соціопсихологічними і культурологічними особливостями відповідних соціумів. Авторами було запропоновано типологію комунікативної взаємодії, а також провідні і периферійні вербальні і невербальні засоби в процесі актуалізації цієї взаємодії. Водночас у доробку наголошується на ролі засобів невербального спілкування, які зазвичай важко прямо перекласти чи розтлумачити, що призводить до непорозуміння та невдач у міжкультурному спілкуванні. Стверджується, що саме невербальний контекст становить тло для кодування та декодування вербальних повідомлень. Зазначається, що при декодуванні одержувач повідомлення в силу іншого життєвого досвіду, соціального становища та інших причин може приписати символам, використаним у повідомленні, інше значення, ніж відправник, і тому зрозуміти послання не так, як хотів відправник.

Дослідження визначило, що успішна міжкультурна комунікація передбачає поряд з володінням іноземною мовою загалом та англійською зокрема, вмінням адекватно інтерпретувати комунікативну поведінку представника іносоціуму і готовність учасників спілкування до сприйняття іншої форми комунікативної поведінки, розуміння її відмінностей та варіювання від культури до культури

Ключові слова: міжкультурна комунікація, мовна компетентність, вербальна і невербальна комунікація, аспекти комунікації, міжкультурна і соціальна взаємодія.

The article concerns the study of the peculiarities of intercultural communication in English as a sign of manifestation of language competence for a human being. The authors have noted that the process of intercultural communication is a separate form of activity that involves knowledge of foreign languages, material and spiritual culture of other people, religion, moral values of worldviews, and generally determines the behavior of communicative partners.

The work has determined that English is the main mediating language for communication between representatives of different language communities, and therefore the language of intercultural communication. The interaction of members in the society in the process of intercultural communication involves not only information exchange in its various fields, but also interpersonal communication, the nature of which is determined by the communicative intentions of partners and strategies to achieve them, determined by sociopsychological and cultural features of societies. The authors have proposed a typology of communicative interaction, as well as leading and peripheral verbal and nonverbal means in the process of actualization of this interaction. Meanwhile, the work emphasizes the role of non-verbal means of communication, which are usually difficult to directly translate or interpret, which leads to misunderstandings and failures in intercultural communication. It is argued that it is the nonverbal context that is the background for encoding and decoding verbal messages.

The study has found that successful intercultural communication involves, in addition to foreign language proficiency in general and English in particular, the ability to adequately interpret the communicative behavior of a representative of a foreign society and the willingness of participants to perceive other forms of communicative behavior, understanding its differences and variation of cultures.

Key words: intercultural communication, language competence, verbal and nonverbal means of communication, aspects of communication, intercultural and social interaction.

Постановка проблеми. На сьогоднішньому етапі розвитку людства неможливо існування без обміну знаннями, ідеями, враженнями, думками, емоціями тощо між людьми з різних культур, тобто міжкультурної комунікації. Незаперечним є той факт, що міжкультурна комунікація – це складне, комплексне явище, яке включає різноманітні напрямки і форми спілкування між окремими індивідами, групами, державами, які належать до різних культур [1, с.5]. Процес міжкультурної комунікації є власне окремою формою діяльності, котра передбачає знання іноземних мов, матеріальної і духовної культури іншого народу, релігії, моральних цінностей світоглядних уявлень, та загалом визначає модель поведінки комунікативних партнерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, що виникають в процесі міжкультурної комунікації, тривалий час вивчали та продовжують опрацьовувати національні та зарубіжні вчені, зокрема, такі українські науковці як Н.М. Василюшина, Т.С. Скирда, Н.В. Свентицька, Л.Ф. Клименко, Л.А. Гончаренко, Т.А. Асламова, І.С. Бахов та інші, а також доробки зарубіжних дослідників Дж.Н. Мартіна й Т.К. Накаяму, С. Тінг-Тумі та Л. Чанг, Дж. Ньюліпа, К. Сорельс та інших.

Постановка завдання. Питання мови й культури останнім часом стало одним із пріоритетних напрямів у розвитку не лише науки про мову, а й гуманітарних наук загалом. Визнання місця англійської мови у міжкультурній комунікації як прояву мовної компетентності сучасної людини можна поставити під сумнів, саме це доводить необхідність проведення дослідження у цій галузі з метою аналізу провідних і периферійних ознак англійської комунікації у міжкультурному спілкуванні.

Виклад основного матеріалу. У минулому столітті велика кількість теоретиків та практиків висували припущення, що у 21 столітті можлива поява нового лінгвістичного феномену – так званої «міжнародної англійської мови», що втілить у собі риси всіх національних варіантів англійської мови, чому сприяє зростаюче вживання англійської мови в таких сферах, як ЗМІ, реклама, кіноіндустрія, поп-музика, туризм, міжнародний бізнес, міжнародна безпека (створення уніфікованих мовних систем *Seaspeak*, *Emergency Speak*, *Airspeak*), освіта, міжнародні комунікації [8]. Також особлива роль належить англійській мові на міжнародних конференціях, симпозіумах чи нарадах, адже вона є мовою міжнародної комунікації, загальним *lingua franca*, мовою-посе-

редником для спілкування представників різних мовних спільнот, мовою міжкультурної комунікації. Наше сьогодні підтверджує, що це поступово стає реальністю, оскільки один мільярд, тобто 20% всього світового населення, говорить англійською мовою. Понад 75% міжнародного листування (листи, електронна пошта) та 90% інформації на сайтах Інтернету представлено англійською мовою [8]. Англійська мова активно використовується у рекламі. Як стверджує Д. Кристал (*D. Crystal*), англійська стала мовою світового спілкування в галузі бізнес-комунікації, оскільки ця мова спростила обмін повідомленнями між числом комунікантів по всьому світу, що постійно зростає [6, с. 158]. Варто зазначити, що в англійськомовних країнах у компаніях все більш популярним стає навчання співробітників лінгвістичним особливостям комунікації з іноземними партнерами з метою підвищення ефективності бізнес-контактів.

Говорячи про особливу роль, яку відіграє англійська мова у міжнародній бізнес-комунікації, слід згадати, що англійська оголошена офіційною мовою міжнародних та міжнаціональних корпорацій. Близько 50% компаній у Європі спілкуються між собою англійською мовою. Як приклад, компанія *Philips* є голландською міжнародною компанією, в якій як мову спілкування була обрана англійська мова, а не голландська, тому що в компанії працює порівняно небагато голландців [8]. Подібна ситуація спостерігається і у німецькій компанії *Porsche*, де керівники віддали перевагу англійській, незважаючи на те, що в компанії працює багато німців і також на те, що німецька сама по собі також є мовою світового спілкування. Таким чином, можна зробити висновок, що сьогодні англійська мова стала дійсно світовою мовою міжкультурної комунікації, жодна зустріч на міжнародному рівні не проходить без участі англійської мови, що говорить про її особливу роль як мови міжкультурної комунікації.

Взаємодія членів соціуму передбачає не тільки інформаційний обмін в різних сферах комунікації, а й міжособистісне спілкування, характер якого визначається комунікативними інтенціями партнерів і стратегіями їх досягнення, детермінованими соціопсихологічними і культурологічними особливостями відповідних соціумів. Успішна міжкультурна комунікація передбачає поряд з володінням іноземною мовою загалом та англійською зокрема, вмінням адекватно інтерпретувати комунікативну поведінку представника іносоціуму і готовність учасників спілкування до сприйняття іншої форми комунікативної

поведінки, розуміння її відмінностей та варіювання від культури до культури [2].

Мова як засіб комунікації є найпродуктивнішим інструментом людського порозуміння. У той же час мова не є єдиним інструментом людського спілкування. Якщо люди взаємодіють іншими, немовними засобами, то до такої взаємодії використовують термін «невербальна комунікація». Вона є найважливішим регулятором контексту спілкування. Загальновідомим є той факт, що невербальне спілкування, як і сама мова, має форму та функції, тому важко навчитись правильно використовувати мову тіла іншої країни. Водночас засоби невербального спілкування зазвичай важко прямо перекласти чи розтлумачити, що призводить до непорозуміння та невдач у міжкультурному спілкуванні. Саме невербальний контекст становить тло для кодування та декодування вербальних повідомлень. На етапах кодування, передачі та декодування інформації можливі перешкоди. При кодуванні перешкоди виникають через обмежену кількість символів, неточності в самому повідомленні. Під час його передачі перешкоди носять переважно технічний характер (погана чутність, видимість тощо.). При декодуванні одержувач повідомлення в силу іншого життєвого досвіду, соціального становища та інших причин може приписати символам, використаним у повідомленні, інше значення, ніж відправник, і тому зрозуміти послання не так, як хотів відправник.

Доцільно зазначити, що комунікацію можна розглядати як форму діяльності, що здійснюється людьми, яка проявляється в обміні інформацією, взаємовпливі, взаємопереживанні і взаєморозумінні партнерів. Комунікація може вирішувати такі завдання, як обмін інформацією, вираз відношення людей один до одного, взаємний вплив і т.д. Така багатфункціональність спілкування дозволяє нам визнати слушною думку Р. Гацаєвої про виділення таких аспекти комунікації:

1. інформаційний, при якому спілкування розглядається як відмінна комунікація, що здійснює обмін інформацією між комунікантами;

2. інтерактивний, де спілкування аналізується як взаємодія індивідів у процесі їхньої кооперації;

3. гносеологічний, коли людина постає як суб'єкт та об'єкт соціокультурного пізнання.

4. аксеологічний, що передбачає вивчення спілкування як процесу обміну цінностями;

5. нормативний, який виявляє місце та роль спілкування в процесі коректного регулювання поведінки індивідів, а також процес передачі та закріплення стереотипів поведінки;

6. семіотичний, у якому спілкування виступає як специфічна знакова система і як посередник у функціонуванні різних знакових систем;

7. практичний, де процес спілкування розглядається як обмін результатами діяльності, здібностями, вміннями та навичками [2].

Варто зазначити, що виявлення перелічених аспектів комунікативного акта відбувається за допомогою як вербальних, так і невербальних засобів.

Ці засоби завдяки своїй ситуативній варіативності здатні передати в процесі міжкультурної комунікації не тільки текст самого повідомлення англійською мовою, а й інформацію про його відправника. Лінгвістична спільність комунікаторів є важливим, але необов'язковим способом міжкультурної взаємодії. Мова виступає посередником різних соціокультурних систем і транслятором їх специфіки. Поняття «міжкультурна комунікація», що виражає сенс діяльності людей, що функціонують у певній ситуації, ширше поняття міжмовної комунікації: одного із засобів спілкування.

Загальновідомим є факт, що теорія комунікації безпосередньо пов'язана з теорією мовних (комунікативних) актів. Теорії комунікативних актів передувала ідея множинності функцій мови та її взаємодії з життям, заснована австрійським філософом та логіком Людвігом Вітгенштейном. Він висунув програму побудови штучної мови, основою якої є мова математичної логіки. У середині 50-х років англійський філософ Джон Остін заклав основи лінгвістичної філософії. Успішна міжкультурна і соціальна взаємодія є проявом адекватної комунікативної поведінки в процесі взаємопізнання, взаєморозуміння, встановлення взаємовідносин і, отже, передбачає поряд з досить високим рівнем володіння іноземною (англійською) мовою, вміння адекватно інтерпретувати і розуміти соціокультурне різноманіття партнерів з комунікації. У комунікативному процесі відбувається не простий рух інформації, але як мінімум активний обмін нею. Як наслідок у соціокультурній комунікації слід враховувати не тільки культурні та соціальні, але й особистісні особливості комунікантів, їх життєвий досвід, соціальні установки, обставини, оскільки саме від цих факторів залежить сприйняття. Комунікативна взаємодія можна класифікувати з різних підстав: з точки зору особливостей психічного відображення (інтелектуальне, емоційне, образне, асоціативне); з погляду зосередження інтересів сторін (протиборство, компроміс, співробітництво, догляд, нейтралітет); за кількістю, характером і ступенем залученості суб'єктів до процесу взаємодії (монолог, діалог, полілог);

щодо організаційних форм комунікативного впливу (ділова бесіда, нарада, прес-конференція тощо); за допомогою комунікації: мовленнєве (вербальне) і немовлене (невербальне). Невербальні засоби спілкування діляться на оптико-кінетичні (жести, міміка, пантоміміка); паралінгвістичні (якість голосу, його діапазон, тональність); екстралінгвістичні (паузи, плач, сміх); просторово-часові (взаєморозташування партнерів, тимчасові затримки початку спілкування та ін.) [2].

Комунікація як процес взаємного впливу один на одного суб'єктів (комунікантів) є найважливішою частиною соціальної культури спілкування. Стратегію та тактику спілкування визначає соціокультурна комунікація. Соціокультурна взаємодія ефективна за двох умов: коли транзакції носять "додатковий" характер, тобто збігаються; при адекватному розумінні ситуації та адекватному стилі дії в ній. Основними характерологічними особливостями соціокультурної комунікації є: комунікативна зацікавленість, що виражається у потребі спілкування та реалізації цілей, задумів «мовця»; мотивація та стимулювання комунікативної соціокультурної взаємодії; резонансний вплив соціокультурної інформації, що виявляється у правильній соціокультурній та просторовій організації соціокультурної взаємодії; комунікативна адаптація суб'єктів соціокультурної взаємодії, що полягає в правильному сприйнятті та розумінні апперцепційної бази суб'єктів соціокультурної взаємодії; стратегія соціокультурної взаємодії, яка ґрунтується на принципах і нормах комунікативної культури, що дозволяє досягти максимальної ефективності комунікативного впливу. Соціокультурна комунікація постає у вигляді процесу здійснення певного типу взаємопов'язаних дій з формування та використання ресурсів комунікативної особистості для досягнення нею своїх цілей. Набуття комунікативної компетенції є необхідною умовою міжкультур-

ного обміну, основою інтеграційних процесів сучасності, складовою та завданням культурологічної освіти.

Важливе значення набувають у зв'язку з цим досягнення соціального консенсусу між агентами міжкультурного обміну, знання і дотримання існуючих конвенційних норм. Одним з найважливіших факторів, що визначають успішність комунікативних процесів у сфері міжкультурних контактів є розуміння та прийняття способу мислення, що відображає менталітет нації і включає три основні компоненти: знання, відносини, поведінку. Процес комунікації включений у складніше явище – спілкування, тому важливо у цій площині спілкування побачити його зміст. А зміст власне полягає у тому, що у процесі комунікації здійснюється взаємовплив людей один на одного. Щоб повністю описати цей процес взаємовпливу, недостатньо знати лише структуру комунікативного акту, необхідно ще проаналізувати і мотиви тих, хто бере участь у процесі міжкультурної комунікації, їх цілі, установки та ін.

Висновки. Таким чином, зважаючи на той факт, що один мільярд населення нашої планети, тобто 20% всього світового населення, говорить англійською мовою, і 90% інформації на сайтах Інтернету також представлено цією мовою міжкультурна комунікація англійською мовою є ознакою мовної компетентності освіченої людини. Взаємодія членів соціуму передбачає не тільки інформаційний обмін в різних сферах комунікації, а й міжособистісне спілкування, характер якого визначається комунікативними інтенціями партнерів і стратегіями їх досягнення, детермінованими соціопсихологічними і культурологічними особливостями відповідних соціумів. Стратегія та тактика успішного спілкування визначена соціокультурною комунікацією, ефективність якої виявляється при адекватному розумінні ситуації та адекватному стилі спілкування у ній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Василишина Н. М., Скирда Т.С. "Переклад як міжкультурна комунікація: англійська ↔ українська мови. Практикум для студентів денної форми навчання галузі знань 0302 «Міжнародні відносини». Київ: PRINT LINE, 2020. 176 с.
2. Гацаева Р.С.-А. Основные аспекты межкультурной коммуникации. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Qk6pJlz4NEgJ:https://doi.org/10.18411/lj-12-2018-78+&cd=19&hl=uk&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення: 28.03.2022)
3. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ: ЦУЛ, 2012. 288 с.
4. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации. Київ: Ваклер, 2001. 656 с.
5. Bolten J. Interkulturelle Kommunikation. Texte und Übungen zum interkulturellen Handeln. Sternenfels: Wissenschaft und Praktik, 2018. 396 s.
6. Crystal, D. English as a Global Language. Second edition. Cambridge University Press, 2003. 212 p.
7. Olha Tsaryk, Nataliia Rybina, Nataliia Koshil, Olha Hyryla Professional development training of the interpreters under the effective intercultural communication. *Mountain School of Ukrainian Carpaty*. № 24 (2021). P.24-27
8. Tormosheva V. Intercultural and International Communication in a Business Context. *Международный научно-практический (электронный) журнал InterCultur@I-Net*, ВФ НГЛУ, 2009. URL: <http://www.my-luni.ru/journal/courses/191/> (дата звернення: 20.03.2022)